

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א

ראש השנה תשפ"ז (146)

בני מרון וסקירה אחת

עד"ז האדם בעוה"ז רץ, וחברו רץ כנגדו. זה רוצה להשיג ולעבור את רעהו, וזה אינו מוכן לוותר כמלוא נימה, בגשמיות וברוחניות. כל א' מתעקש על מוקומו, על כבודו המדומה ורצונו, ואין מי שמוכן לסוג לאחור כדי ליתן לחברו לעבור. אז באה הנפילה הגדולה. וזהו בחינת 'כמעלות בית מרון' ביום הדין, משפט האדם על האדם מחמת קשיות ערפו וחוסר נכונותו לוותר לחברו.

אולם רב יהודה אמר שמואל 'כחילות של בית דוד'. כאן מתגלה לפנינו בחינה אחרת לגמרי ביום הדין, שכן ישנם צדיקים העוברים לפני הקב"ה כחילים היוצאים אל החיית. החייל היוצא אל שדה הקרב, אינו אשם בנפילתו. אינו יוצא לשם מפני שביקש לעצמו סכנה או רדף אחר שאיפותיו, אלא מפני שנשלח בשליחותו של המלך. בין מלחמת חובה היא ובין מלחמת רשות, הוא עושה את תפקידו וממלא את פקודת מלכו. ואף אם ח"ו נפל חלל במערכה, אין אומרים עליו שגרם רעה לעצמו, אלא אדרבה, מכבדים ומבכים אותו על שנפל כגיבור בשליחות המלך והעם.

כן יש בעוה"ז 'חילים' של הקב"ה, שאין גזירת דינם ונפילתם באה מחמת חטאם עצמם. פעמים חטאות הציבור ועוונות הדור גורמים לנפילתם של חסידים, כמאמר הכתוב 'מפני הרעה נאסף הצדיק'. הם חיילותיו של מלך, עומדים במערכה קשה שלא הם יזמו ולא הם הביאו על עצמם, ואעפ"כ הם נידונים בראש השנה לעבור לפניו כחילות של בית דוד (וע"ע בלשון רש"י שם: חיילות של מלך, מלשון מרון, וכך היו מונים אותם וכו'), הרי שהדבר אינו תלוי בהם ובמעשיהם כלל, אלא נשלחים למערכה מכוח גזירתו ומלכותו של מלך.

ויש להוסיף בעומק הדברים, שאין ג' בחינות אלו חלוקות בבנ"א שונים בלבד, אלא כל אדם עובר ביום הדין ובתוכו משמשות ג' הבחינות הללו כא' כנגד חלקי נפשו. בבחינת 'כבני אמרנא' עומד האדם למשפט על אותם מקומות שבהם הוא שקוע במרוץ החיים הסומא, בלא דעת והרגש יום פקודתו. בבחינת 'כמעלות בית מרון' נידון על קשיות ערפו במשאו ומתנו עם חברו, על חוסר ויתור ותביעה לצדק מוחלט שמביאה לידי התנגשות ונפילה.

אולם מאידך, עומדת לו לאדם גם בחינת 'כחילות של בית דוד', אותם חלקים בחייו שבהם משיג עצמו כחייל היוצא למערכה בשליחות המלך, מקבל עליו עול מלכות שמים באהבה ומוסר נפשו על קדושת שמו ית', שם גם פגיעו ונפילתו אינם נוקפים לחובתו אלא נמנים כחלק מחשבון המערכה הכללית של הדור.

ועל חיילות אלו של בית דוד, על צדיקים וקדושים הללו שנאספים מאיתנו מפני הרעה, יש לנו לככות ולהצטער, וכמו שנאמר 'וכל בית ישראל יכבו את השריפה אשר שרף השם'.

(כנס התחזקות' של אגו"י בארה"ב ערב ר"ה תשנ"ו)

בהתרת נדרים ער"ה תשפ"ג

איתא במסכת ראש השנה (דף י"ח ע"א): בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון, ומבארת הגמ' מאי כבני מרון, הכא תרגמו כבני אמרנא, ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון, רב יהודה אמר שמואל כחילות של בית דוד ע"כ, ופירש"י ז"ל שם: 'כבני אמרנא' ככבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין זאח"ז בפתח קטן שאין יכולין לצאת כאחד. 'כמעלות בית מרון' הדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה. 'כחילות של בית דוד' וכך היו מונים אותן ויוצאין זאח"ז בצאתן למלחמה עכ"ל.

והנה כבר ביארו רבים את מחלוקת האמוראים בביאור גדר 'כבני מרון', ועי' בס' כוכבי אור להגה"צ רבי יצחק בלאור זצ"ל מה שפי' בדברי הגמרא, ומ"ש בזה בשערי אורה (ספר ראשון, ראש השנה, במאמר תקיעות שופר). ויש להתבונן בזה עוד עפ"י מה ששמעתי בשם גדולי בעלי המוסר, שביארו 'כבני אמרנא', כי הכבשים הנמצאים בתוך הדיר, רואים לפניהם פתח קטן שדרכו הם יוצאים בזאח"ז מתוך שאיפתם לצאת אל המרחב. כל א' מהם דוחק וממהר להקדים את חברו, אלא שאינם יודעים כי דווקא ביציאה זו טמונה סכנתם, כי רק לאחר שהעשירי יוצא, צובעים אותו בסקרא ונעשה עשירי קודש להקרבה. אף לאחר שסומן, הכבש עצמו אינו יודע מאומה, מסתובב בתוך העדר בחוף ולא חלי ומרגיש כלל במה שנגזר עליו.

והר"י מישל נורא לאדם ביום הדין. באי עולם עוברים לפני הקב"ה, ויש שנקצב דינם למיתה או לחיסרון, והם אינם מרגישים בזה כלל. אף לאחר שנקבעה הגזירה, שבים וממשיכים להסתובב בעולם כרגיל, רודפים אחר תאוותיהם כאילו לא אירע דבר, ואינם מתבוננים ואינם חוששים מהבאות.

והנה יש להוסיף, שפעמים דווקא אותה ריצה ודחיקה שדוחק האדם את חברו בעה"ז כדי להקדים ולזכות בעוד ממון ומעמד, היא המביאה אותו אל פתח הדין. כשם שהכבש דוחק את חברו כדי לצאת ראשון מן הדיר אל הסכנה, כיו"ב האדם ברדיפתו העיוורת אחר הבלי התבל, מביא על עצמו במעשיו את חורבנו. וזהו עומק המשל של 'כבני אמרנא', חוסר הידיעה והמרוץ המבוהל אל מול הסימן המונח על גבו של האדם בלא שירגיש.

לעומת זאת, ריש לקיש הוסיף וביאר 'כמעלות בית מרון', ובבחינה זו אין מדובר עוד ביצור סומא שאינו יודע מה עומד לפניו, אלא במציאות שבה שני בנ"א מהלכים זה מול זה בדרך צרה ותלולה, שמב' צדיה משתרע מדרון עמוק וטהום רבה. א' עולה והב' יורד, נפגשים הם במקום צר שאין בו אפשרות לעבור זה בצד זה כלל. והנה הדרך היחידה לעבור בשלום היא שא' יוותר לחברו, יחזור מעט לאחוריו ויתן לו לעבור. אך אם שניהם עומדים עקשים, וכ"א מבקש לדחוק ולעבור ראשון, הם מתכתשים זה עם זה וסוף הדבר ששניהם נופלים אל פי הטהום. נמצא שבנפילתו זו שניהם אשמים, ואעפ"כ כל א' מהם תולה הקולר בצוואר חברו. אילו רק א' מהם היה משפיל דעתו ומוותר, היו שניהם ניצולים ועוברים לשלום.

בהתרת נדרים

מקמי דליפוש חרון אף

חומרת ביטול תורה, הי' ראוי שידונו את האדם ע"ז רק אחר שכבר דנו אותו על שאר מעשיו, שאז כבר יש חרון אף גדול יותר.

ונראה לומר, דאכן זה ודאי שמעצם העובדה שתחילת דינו של אדם היא על ד"ת מוכרח חומר העוון. משל למה"ד לאדם שהובא למשפט על כמה חטאים ויש בהם ג"כ עוון רציחה או גניבת ממון, ואה"נ שנידון על כולם אבל שודאי עיקר דינו ותחילתו על עוון החמור יותר, וכה"ג יש כאן זירוז גדול להבין חומר חטא ביטול תורה, שע"ז עיקר מה שבא לדין. וג"כ פשוט דאין בקדימת הדין שום נפ"מ כלפי שמיא, שהרי הקב"ה דן באמת ובצדק "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט", ואין סדר הדין נובע מצורך של ב"ד אלא רק כדי להורות חומרו של דבר.

ואמנם המכונן במ"ש מלך נכנס תחילה לדין 'מקמי דליפוש חרון אף', ר"ל ג"כ מצד החומרא שכל חטאי הדור תלויים במלך ובמנהיג שהי' צריך למחות, ומוטל עליו ללמוד וללמד, וכמ"ש הספורנו עה"פ 'ווישמך ישרור ויבעט' שבעלי העיון שבהם הנקראים "ישרור", קהל תופשי התורה ובעלי העיון, פונים אל התענוגים הגשמיים ועי"ז באה

בגמ' ראש השנה ד"ה ב' א"ר חסדא מלך וציבור, מלך נכנס תחילה לדין שנא' לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל וכו' ואב"א מקמי דליפוש חרון אף ע"כ. וצ"ע דתנן ב"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, והיינו כבני אמרנא או כמעלות בית מרון או כחילות של בית דוד וכא"ו נידון בפני עצמו, וכי חשיד קוב"ה למעבד דינא בלא דינא ח"ו ומה שייד לומר 'מקמי דליפוש חרון אף' כאילו ח"ו אין הדין שוה בכל וכי יש שינוי כלפי שמיא. עוד צ"ע, וכי משא פנים יש בדבר, להקדים דין המלך כדי להצילו מהחרון אף, ועי"ז להטות דינם של הדיוטות העניים שבע"כ עומדים בדין זאח"ז, וכיצד יוכלו האחרונים לזכות בדין. והכתוב צווח ואומר לא תעשו עול במשפט במדה, שלא ימדוד לא' בימות החמה ולא' בימות הגשמים.

ונראה לפ"מ ששמעתי ממו"ר חמי מרון הגאון (שליט"א) [וצוק"ל] להק' מוד' הגמ' הנ"ל ע"ד הרמב"ם פ"ג מות"ת (ה"ה) שתחילת דינו של כל אדם אינה אלא על התלמוד ואח"כ על שאר מעשיו, וצ"ע איזה זירוז יש בכך שתחילת הדין הוא על ד"ת, כי מגמ' ר"ה הנ"ל מוכח להיפך דמקמי דליפוש חרון אף עדיף ומה"ט מלך נכנס תחילה, ולפ"ז משום

לע"נ האי גברא יקירא נעים זמירות ישראל הרב עודד דוד בן ישעיהו יחיאל גראוכר זצ"ל ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידו הגדול הרב ישעיהו יחיאל שיחי

הירידה. וכן מצינו בדבריו עה"פ 'וגם אלה ביין שגו ובשכר תענו כהן ונביא, שגם בעלי ההוראה והמנהיגים עלולים להיכשל בכך, וככל שהאדם גדול יותר במעמדו ובאחריותו, כך גדולה יותר התביעה ממנו. ומכש"כ המלך שליבו הוא לב כל ישראל כלשון הרמב"ם הל' מלכים, ואם ידון הציבור לפניו, הרי מיד בדיון של כ"א שנכנס לדיון יש ג"כ דין על המלך, שהוא זה שהעמיד את הציבור במצבם אחר שהי' מוטל עליו למחות בהם, להוכיחם ולהנהיגם בדרך ישרה, ועי"ז הדבר אף מקל במידת מה על היחיד, שהרי חלק מן האחריות מוטל על המנהיג.

מרן שליט"א בהתרת נדרים ער"ה תשפ"ו

ואפשר לומר עוד, שגם למלך עצמו יש מעלה במה שדנים אותו תחילה, דאף שדנים אותו על שלא לימד, על שלא מחה ועל שלא הנהיג כראוי, מ"מ כל עוד לא נידונו הציבור, עדיין לא נגלו בדיון כל התוצאות שנשתלשלו מהנהגתו. אבל אילו היו דנים את המלך אחר שכבר עברו כל הציבור, הרי כבר נגלו בדיון כל התוצאות הקשות של הנהגתו, ונמצא שלא זו בלבד שהציבור הי' ניוזק בכך, אלא גם המלך עצמו הי' עומד בדיון אחר שנתרבה עליו חרון האף מחמת כל מה שנעשה ע"י הנהגתו. וזהו שפיר 'מקמי דליפוש חרון אף', שמקדמים את דין המלך קודם שנתרבה עליו חרון האף ע"י מעשי הציבור.

ונראה להתבונן עד כמה צריכים לפחד בעלי העיון ותופשי התורה כלשון הספורנו, שהרי בכל דין ודין של היחידים יש ג"כ תביעה על המנהיגים ועל בעלי התורה, לפי גודל אחריותם להשפיע, להורות ולמחות. והלואי שנזכר כלנו להיות מן הנוכחים בדיון של מעלה, מתוך תשובה שלמה, לימוד התורה והנהגה ישרה, וזכרה לכתובה וחתימה טובה. (נאמר באסיפת ראשי ישיבות ור"מים, אלול תש"ס, ונכתב עפ"י הקלטה)

וזהו הטעם שהמלך נכנס תחילה 'מקמי דליפוש חרון אף', שהרי ע"י כל אחד ואחד מן הציבור שנכנס לדיון מתעוררת ג"כ תביעתו של המלך, וע"כ עדיף להכניס את המלך תחילה ולדונו בפני עצמו, ורק אחר שנדון המלך על אחריותו יכולים לדון את כ"א מן הציבור. וזהו ג"כ ביאור כוונת רש"י 'מקמי דליפוש חרון אף - בשביל עוונות ציבור, ר"ל שעוונות הציבור תלויים במלך ומה"נ נידון תחילה.

מראשית השנה ועד אחרית שנה

לחמך', לא זכה 'ועניינם מרודים תביא בית', כי הא דבני אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי חזא להו בחלמא דבעו למיחסר שבע מאה דינרי, עשינה שקל מינייהו לצדקה, פוש גביהו שיבסר דינרי, כי מטא מעלי יומא דכיפורי שדור דבי קיסר נקטינהו, א"ל ריב"ז לא תדחלון שיבסר דינרי גביכו שקלינהו מיניינו, אמרי ליה מנא ידעת א"ל חלמא חזאי לכו, א"ל ואמאי לא אמרת לן דניתבינהו א"ל אמיתא כי היכי דתעבדו מצוה לשמה עכ"ל, ורש"י פירש שם שחלם ריב"ז במוצאי יו"ט וכל השנה היה כופן בדברים וגובה מהן צדקה, עד שמכל השבע מאה דינרי פש גביהו בערב ר"ה רק שיבסר דינרי שלא נתנו לצדקה, ובערב יו"ט כ תפסו בני המלכות ונטלו מהם אותן י"ז דינרי.

ועי' בהג' הב"ח שם שחלם במוצאי ר"ה ולא עברו ז' ימים עד שנתקיים החלום וק"ק שכל הו' מאה דינרי שקיל מינייהו ריב"ז באותה שבת, אכן לגי' רש"י שחלם במוצאי יו"ט וכל אותה שנה הי' ריב"ז כופן בדברים עד שבער"ה נותרו י"ז דינרי, ויל"ד שכאשר באו שלוחי בית קיסר בערב יו"ט ליטול את הי"ז דינרים הנותרים, כבר חלף ר"ה ונכנסה השנה החדשה, ואעפ"כ אותם דינרים שנקצבו כחיסרון בחשבון השנה שעברה, לא נתבעו מהם בפועל אלא בימי השנה הבאה. ומבואר שיש לחלק בין מציאות השנה מצד עצמה לבין חשבונה. כי אמנם מצד מנין הזמן, השנה מתחילה ומסתיימת ברה"ה, אך מצד חשבון הדין והקצבה, אין החשבון מוכרח להסתיים באותו זמן, ופירעונו יכול להימשך ולהשתלם גם בימי השנה הבאה עד יו"ט כ.

ומעתה י"ל לשון הפסוק 'מראשית השנה' בה"א הידיעה, דהיינו השנה שאנו עומדים בעיצומה, ואמנם 'עד אחרית שנה' בלא ה"א, כי אם הי' הכתוב אומר 'עד אחרית השנה' בע"כ הוא קודם ר"ה והכוונה לסוף יחידת הזמן שנשלמת בערב ר"ה, כי לשון 'השנה' בה"א הידיעה מתקבל רק על אותה שנה שעומדים בה באותה שעה, ואמנם אנו עומדים כעת כבר לאחר ר"ה קודם יו"ט כ ובע"כ שאין הכתוב מדבר על אחרית השנה מצד הזמן שכבר עברה ונכנסה חברתה, רק ר"ל על השנה הקודמת היא אותה שנה דאיירי בה בתח"י הפס' ומצד חשבון קצבתה וחסרונותיה, שעדיין קיים ועומד עד שיבוא ליד גמר. ולכן נכתב 'עד אחרית שנה' להבין שאחרית חשבון השנה הוא נמתח מעבר לגבולות הזמן שלה.

עד"ז יש לכאר גם את מ"ש בגמ' ברכות ד"ח ב' לעניין קריאת שנים מקרא וא' תרגום, שיכול אדם להשלים פרשיותיו עד ערב יו"ט כ, כיון שיו"ט כ הוא זמן החתימה והשלמת החשבון של שנה העברה, וע"כ כל חיובי אותה שנה עדיין שייכים ותלויים, אף שמצד מנין השנים כבר החלה שנה חדשה. וזהו חסד עצום מאת הבורא ית', שעל אף שמצד הדין והזמן כבר עברה שנה, פתח לנו שערי רחמים בעשי"ת כדי להשלים, לתקן ולחתום את חשבון השנה שעברה לטובה ולברכה, זמן של חסד שניתן לאדם לסלק חובות העבר ולזכות בדיון.

כוס תנחומין

נשגר מקירוב לב לידידנו הגדול, העומד לימינו בכל עת, שליח העושה שליחותו בנאמנות ובמסירות לרומם כבודו ומעלתם של בני הישיבות פאר מקדושים, לחזקם לאמצם ולהגביה קומתם בצוק העיתים

הרב ר' יהודה ויסביש שליט"א

יו"ר איחוד בני הישיבות בארה"ק

באבלו המר והכבד בפטירת אביו הגדול מרובות ואלפים בתוקף עבודתו את קונו, בהסתר ובהצנע לכת באין רואים ומקשיבים, שמסר נפשו רבות בשנים למען חינוך ילדי ישראל לגדלם לתורה וליראה ה' טהורה בחכמה ובתבונה ובטעם זקנים

הרב הצדיק רבי יהושע דוד זצ"ל

בעל הנחמות יגהה מזורו יחבוש כאבו וירפא לשברו הגדול נחמו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא יוסיף לדאבה עוד

מערכת דרכי אורה

ר' משה זצ"ל עם להבחל"ח וקיננו רבינו שליט"א